

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Karjalainen, Anne-Maria; Pietilä, Ilkka; Ukkonen-Mikkola, Tuulikki

Title: Poliittinen puhe kansalaisuudesta on usein puhetta palvelujärjestelmästä

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat & Valtiotieteellinen yhdistys, 2020

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Karjalainen, A.-M., Pietilä, I., & Ukkonen-Mikkola, T. (2021, 12.2.2021). Poliittinen puhe kansalaisuudesta on usein puhetta palvelujärjestelmästä. *Politiikasta*.
<https://politiikasta.fi/poliittinen-puhe-kansalaisuudesta-on-usein-puhetta-palvelujarjestelmasta/>

POLIITTINEN PUHE KANSALAIUUDESTA ON USEIN PUHETTA PALVELUJÄRJESTELMÄSTÄ

12.2.2021

12.2.2021 POLIITIKASTA LEHTI ANNE-MARIA KARJALAINEN, ARTIKKELIT, ILKKA PIETILÄ, TUULIKKI UKKONEN-MIKKOLA 0

Eweis Yehia HKM / Finna (CC BY 4.0)

Lukuaika: 4 min.

Kansalaisuuden käsitteellä on tehty politiikkaa suomalaisten puolueiden ohjelmissa jo 1800—1900-lukujen taitteesta alkaen. Eduskuntavaaliohjelmat ovat yksi areena, jossa puolueet määrittelevät neljän vuoden välein kansalaisuutta ja julkisen vallan suhdetta kansaan. Samalla puolueet luovat arvoihin perustuvia odotuksia siitä, millaisia kansalaisten tulisi olla. Kansalaisuuden kautta määrittyvät myös yhteiskuntapolitiikan sisällöt, sillä

tulkinnat kansalaisista ja heidän tarpeistaan ohjaavat palveluiden ja etuuksien kokonaisuutta hyvinvointivaltiossa.

Tutkimme neljän suurimman suomalaisen puolueen – keskustan, kokoomuksen, SDP:n ja perussuomalaisten – eduskuntavaaliohjelmia vaalivuosilta 1991—2019 (perussuomalaisten kohdalla 1999—2019) kansalaisuuden näkökulmasta. Mielenkiintomme kiinnittyi siihen, miten vaaliohjelmissa kuvataan kansalaisten poliittisia ja sosiaalisia oikeuksia ja velvollisuuksista sekä kansalaisten ja valtion välistä oikeudellista sidettä. Analysoimme vaaliohjelmia kriittistä diskurssianalyysiä hyödyntäen.

Lama aloitti kansalaisuuden ja hyvinvointipalveluiden uudelleen määrittelyn

1990-luvun alun taloudellinen lama käynnisti monen muun muutosvirran ohella kansalaisuuden uudelleen määrittelyn Suomessa. Uusliberalismin on sanottu saaneen lisää jalansijaa, mikä on johtanut muun muassa yksilönvastuun korostumiseen hyvinvointivaltion rakenteiden kehittämisen sijasta. Ihannekansalaisuudessa on alkanut korostua toimeliaisuus ja vastuunottokyky – kansalaisella on vastuu myös siitä, että hyvinvointivaltion palvelut voidaan jatkossakin mahdollistaa kaikille tarvitseville.

Kansalaisen tulisi olla hyvinvoiva, jotta kansalainen voi mahdollistaa hyvinvointivaltiopalvelujärjestelmän toimivuutta. Toisin sanoen valtion hyvinvoinnin turvaamiseen tarvitaan hyvinvoivia kansalaisia. Tällaiseen tulokseen on päädytty muun muassa tarkastelemalla hallitusohjelmissa esiintyvää hyvinvointipuhetta.

Tulkinnat kansalaisuudesta ohjaavat yhteiskuntapolitiikan tekemistä ja sisältöä: yhteiskuntapolitiikka konkretisoituu ja tulee näkyväksi hyvinvointipalvelujärjestelmänä. 1990-luvun lama toi suomalaiseen hyvinvointivaltiokehitykseen katkoksen ja aloitti hyvinvointivaltion

kehityssuunnasta jälleen uuden keskustelun. **Raija Julkunen** osoittaa kirjoissaan *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa* (2001: Vastapaino) ja *Muuttuvat hyvinvointivaltiot: Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina* (2017: SoPhi), että tätä kehityksen suuntaa ovat määrittäneet muun muassa markkinoiden merkityksen vahvistuminen ja julkisen sektorin kutistuminen.

Kansalaisen tulisi olla hyvinvoiva, jotta kansalainen voi mahdollistaa hyvinvointivaltiopalvelujärjestelmän toimivuutta. Toisin sanoen valtion hyvinvoinnin turvaamiseen tarvitaan hyvinvoivia kansalaisia.

Hyvinvointivaltiosta ja palvelujärjestelmän tavoitteista ja rajoista käydään jatkuvaa kamppailua. Tämän keskustelun keskiössä ovat kansalaisten tarpeiden ja kykyjen sekä oikeuksien ja vastuiden määrittely.

Puolueiden ideologiset kansalaisuuskäsitykset

Jokaisella puolueella on omat aatteelliset lähtökohtansa ja myös oma, ideologiaan kytkeytynyt tapansa määrittää kansalaisuutta. Tutkimuksemme perusteella voidaan sanoa, että esimerkiksi kokoomuksen ohjelmissa korostuu liberaali kansalaiskäsitys eli yksilön vapaudet ja kansalaisen aktiivisuus. Perussuomalaisilla painottuu käsitys aidosta kansasta ja ”tavallisen” kansan sekä ”eliitin” vastakkainasettelu.

Jokaisella puolueella on omat aatteelliset lähtökohtansa ja myös oma, ideologiaan kytkeytynyt tapansa määrittää kansalaisuutta.

Keskustan kansalaiskäsitys taasen on yhdistelmä liberalistista kansalaisuutta ja sosiaalisten oikeuksien korostamista. SDP korostaa kansalaisten sosiaalisia perusoikeuksia ja tuo toistuvasti esiin työntekijöiden ja työnantajien vastakkainasettelua.

Tutkimuksessa lähdimme tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin sitä,

millaisina kansalaiset näyttäytyvät puolueiden eduskuntavaaliohjelmissa ja osana 1990-luvun laman myötä käynnistynyttä kamppailua hyvinvointivaltion määrittämisestä.

Kansalaisten poliittiset ja sosiaaliset oikeudet sekä velvollisuudet

Puolueet puhuvat vaaliohjelmissaan kansalaisista yhtäältä palveluiden kohteena ja toisaalta omatoimisina itse itseään auttavina toimijoina. Neljä suurinta puoluetta puhuvat kansalaisista melko samanlaisella tavalla – palvelujärjestelmää painottaen – ja eroavaisuudet liittyvät enemmänkin painotuksiin. Kaikki neljä puoluetta kannattavat kansalaisten oikeutta palveluihin korostamalla samalla julkisen vallan vastuuta kansalaisten hyvinvoinnista. Tulkintamme mukaan julkisen vallan vastuuta korostamalla puolueet pyrkivät vahvistamaan äänestäjien kokemusta turvallisesta ja ennakoitavasta yhteiskunnasta.

Toisaalta vaaliohjelmissä oli luettavissa myös puhetta omatoimisista kansalaisista. Puolueet tähdentävät kansalaisten omatoimisuuden ja aktiivisuuden lisäämistä yhteiskuntapoliittisena tavoitteena. Sen sijaan puolueet eivät juurikaan täsmennä, miten tämä tarve on kansalaisista havaittavissa tai perustele tavoitetta omatoimisuuden vahvistamiseen. Päättellemme, että puolueet haluavat välttää ”holhoavia” kannanottoja kansalaisista ja painottavat siksi kansalaisten oman aktiivisuuden merkitystä, joka viestii puolueiden luottamusta kansalaisiin.

Tulkintamme mukaan julkisen vallan vastuuta korostamalla puolueet pyrkivät vahvistamaan äänestäjien kokemusta turvallisesta ja ennakoitavasta yhteiskunnasta.

Huomionarvoista kuitenkin on, ettei eduskuntavaaliohjelmien perusteella kansalaisten aktiivisuus tapahdu ilman, että julkinen palvelujärjestelmä tukee, kannustaa tai mahdollistaa tätä aktiivisuutta. Tämä näkyy esimerkiksi niin, että valtion tulisi rahoittaa kansalaisjärjestötoimintaa tai kunnan mahdollistaa liikuntapaikkoja.

Tavoiteltu kansalaisten aktiivisuus ilmenee näin julkisen vallan tarkasti määrittelemänä ja ohjaamana toimeliaisuutena.

Perussuomalaiset painottavat puhetta kansanvallasta

Kaikkien neljän puolueen eduskuntavaaliohjelmista on löydettävissä aktiivisia viittauksia kansanvaltaan. Tämä puhe korostuu erityisesti perussuomalaisilla. Kansanvallan kuvaus on perussuomalaisten vaaliohjelmissä myös jännitteistä: siinä missä kansanvallan merkitystä ja tärkeyttä painotetaan yleisellä tasolla, kansalaisten ei odoteta toimivan täysin itsenäisesti, vaan pikemminkin yhteiskunnan ohjauksessa.

Perussuomalaiset erottuu muista puolueista eduskuntavaaliohjelmillaan etenkin toistuvalla kansanvallan merkityksen korostamisella. ”Tavallinen kansa” korotetaan vallankäyttäjän asemaan ohi viranomaisien tai ”valtakoneiston”, joka perussuomalaisten ohjelmissä yleensä näyttäytyy ihmisten oikeuksia rajoittavana toimijana. Tällaisella kriittisellä näkemyksellä julkisesta vallasta on saattanut olla vaikutusta perussuomalaisten suosion nousuun Suomessa.

Muista puolueista poiketen perussuomalaiset kuvaavat edustuksellista valtaa käyttäviä tahoja useaan otteeseen negatiivisin sanankääntein kutsuen näitä muun muassa kiusaajiksi ja kansalaisia puolestaan näiden tahojen uhreiksi. Muilla puolueilla ei esitetä julkista valtaa ja sen instituutioita samanlaisessa kielteisessä valossa.

Vaaliohjelmat reagoivat hitaasti yhteiskunnan muutoksiin

Tarkasteluajanjaksolla 1991—2019 neljän suurimman puolueen eduskuntavaaliohjelmissä ei tapahtunut juurikaan muutoksia siinä, kuinka kansalaisia ja heidän oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan kuvattiin. Edes perussuomalaisten nousu kolmen ”vanhan puolueen” rinnalle ei ole tuonut merkittäviä muutoksia muiden puolueiden

eduskuntavaaliohjelmien kansalaisuuspuheeseen.

Edes perussuomalaisten nousu kolmen ”vanhan puolueen” rinnalle ei ole tuonut merkittäviä muutoksia muiden puolueiden eduskuntavaaliohjelmien kansalaisuuspuheeseen.

Muussa yhteiskuntapoliittisessa tutkimuksessa on laman jälkeen tunnistettu muutoksia kansalaisuuden määrittymisessä, mutta tämä ei heijastu juurikaan vaaliohjelmiin. Uusliberalistinen kansalaisuuspuhe ei ole saanut valtaa vaaliohjelmissä, vaan palvelujärjestelmäpainotteinen puhe korostuu vuosikymmenestä toiseen. Aktiivisen ja omatoimisen kansalaisen ihannetta ei painoteta vaaliohjelmissä, vaan kansalainen kuvataan omatoimisena lähinnä valtion rakenteiden ja ohjauksen piirissä.

Mistä eduskuntavaaliohjelmissä ei puhuta?

Puolueet eivät määrittele omaa politiikkaansa eduskuntavaaliohjelmissään uusliberalistisella, aktiivisuutta painottavalla kansalaisuudella, vaan puhumalla palvelujärjestelmästä. Kuitenkin **hyvinvointipalvelujen universaalius on murtumassa**, peruspalvelutarjontaa avataan vapaakaupan säännöille ja **palveluista huolehtivat myös kolmas sektori, yritykset, lähiyhteisöt ja omaiset**.

Puolueet eivät silti pohdi tai käy keskustelua näistä yhteiskuntapoliittisista muutoksista, tai niiden suhteesta kansalaisuuteen, omissa eduskuntavaaliohjelmissään. Puolueet eivät suoranaisesti ota kantaa universalismin murtumiseen.

Keskustan ja kokoomuksen vaaliohjelmat tosin sisältävät viittauksia kansalaisten oman aktiivisuuden lisäämiseen hyvinvointipalveluiden rinnalla ja kokoomus tuo esille myös ajatuksia kansalaisten osallistumisesta palvelumuotoiluun. Nämä tavat määritellä kansalaisuutta voi tulkita viittauksiksi universaaliperiaatteen muutoksesta. Perussuomalaiset ja SDP kannattavat vaaliohjelmissään edelleen pohjoismaista, ”perinteistä”,

hyvinvointivaltiomallia universaaleine palveluineen.

Puolueet eivät suoranaisesti ota kantaa universalismin murtumiseen.

Kun puolueiden puhe kansalaisuudesta on pääosaltaan puhetta julkisrahoitteisesta palvelujärjestelmästä, jää vaaliohjelmakeskustelun ulkopuolelle esimerkiksi kansalaisten terveyden edistämisen ja osallisuuden teemoja. Valtio- tai kuntajohtoinen, jatkossa mahdollisesti maakuntajohtoinen, palvelujärjestelmä asettuu eduskuntavaaliohjelmassa ikään kuin koko suomalaisen yhteiskunnan selkärangaksi, mitä ilman kansalaisten oma aktiivisuus, vaikuttaminen omaan elämään tai osallisuus eivät toteutuisi.

Kokoomuksenkin palvelumuotoilupuhe sisältää oletuksen järjestelmästä, joka tämän palvelumuotoilun mahdollistaa. Näin ollen voidaan tulkita, että palvelujärjestelmäpainotteinen puhe kaventaa vaaliohjelmakeskustelua kansalaisuudesta. Tutkimuksemme mukaan vaaliohjelmien yhteydessä ei käydä samaa uusliberalistista kansalaiskeskustelua, mitä taas muu tutkimus on tunnistanut toisenlaisissa yhteiskuntapoliittisissa viitekehyksissä.

Anne-Maria Karjalainen on yhteiskuntatieteiden maisteri ja tohtoriopiskelija Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

Ilkka Pietilä (FT) on apulaisprofessori valtiotieteiden tiedekunnassa Helsingin yliopistossa.

Tuulikki Ukkonen-Mikkola (KT) on yliopistonlehtori kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnassa Jyväskylän yliopistossa.

Kirjoitus perustuu Poliikka-lehden numerossa 62:3 (3/2020) julkaistuun tutkimusartikkeliin.

Jaa tämä:

Facebook

Twitter

LinkedIn

WhatsApp

Reddit

Tulosta

Lue myös nämä:

”Tervetuloa Satumaa-Suomeen!”

21.10.2020

Antigender-liike,
kristillisuus ja
oikeistopopulismi:
sukupuolen politiikkaa
19.10.2020

Suomalainen
huntukysymys

9.11.2020

□ HYVINVOINTIVALTIO, KANSALAIKUUS

Jätä kommentti

Sähköpostiosoitettasi ei julkaista.

Kommentti

Nimi *

Sähköposti *

Verkkosivu

Tallenna nimeni, sähköpostiosoitteeni ja verkkosivusto tällä selaimella.

Ilmoita sähköpostilla tulevista kommentteista.

Ilmoita sähköpostilla uusista postauksista.

Anne-Maria Karjalainen

Anne-Maria Karjalainen on yhteiskuntatieteiden maisteri ja tohtoriopiskelija

Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

Ilkka Pietilä

Ilkka Pietilä (FT) on apulaisprofessori valtiotieteiden tiedekunnassa Helsingin yliopistossa.

Tuulikki Ukkonen-Mikkola

Tuulikki Ukkonen-Mikkola (KT) on yliopistonlehtori kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnassa Jyväskylän yliopistossa.

S e l a a a r k i s t o a

Arviot

demokratia

Euroopan unioni

populismi

Venäjä

Suomi

Retoriikka

Yhdysvallat

Turvallisuuspolitiikka

Tutkimus

Maahanmuutto

Media

Yliopisto

ilmastonmuutos

Eurooppa

Tasa-arvo

Terrorismi

Vaalianalysit

Ranska

Ulkopolitiikka

U s i m m a t p o d c a s t i t

Seuraa meitä

Seuraa meitä Twitterissä

Meistä

[Etusivu](#)

[Mikä?](#)

[Arkisto](#)

[Videot](#)

[Tapahtumat](#)

[Podcastit](#)

[Toimitus](#)

[Kirjoittajat](#)

[Poliitikasta kouluissa](#)

[Terms & Privacy Policy](#)

Onko sinulla kysyttävää?

[Ota yhteyttä](#)

@ Poliitikasta.fi ISSN 2323-7090